

V. ТУРИСТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА РЕКРЕАЦІЇ

ПЕРІОДИЧНІ ТА КНИЖКОВІ ВИДАННЯ З ТУРИЗМУ У 20-40-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

Ірина Свістельник

Львівський державний університет фізичної культури

Актуальність. Туризм як соціокультурне явище і особлива сфера формувався достатньо довгий історичний період у мінливих соціально-економічних умовах. Бурхливий розвиток туристичної галузі припав на ХХ століття. Саме тоді туризм увійшов у повсякденне життя сотень мільйонів людей. Попит на туристські послуги стимулював швидкий розвиток туристичної галузі. У подорожах, мандрівках, походах та екскурсіях країною люди краще пізнавали свій край, його особливості, пам'ятки історії тощо [1].

Мета дослідження — охарактеризувати формування періодичних і книжкових видань з туризму у 20-40-х роках ХХ століття.

Матеріали дослідження. Появі періодичних видань та книго-видання з туризму передував розвиток масового туристичного руху початку 20-х років минулого століття. Саме тоді виникли перші туристично-екскурсійні установи загальнодержавного значення, кожна з яких вважала за необхідне мати власне спеціалізоване друковане видання. Доволі великою популярністю у той час користувалися журнали „Всемирный турист” (1928—1930), „На суше и на море” (1929—1941), „Турист-активист” (1929—1933), а також газета „Советский туризм и альпинизм” (1940—1941); у 30-ті роки Всесоюзне акціонерне товариство „Интурист” видавало англomовний журнал „Soviet travel” (з 1935 року — „Sovietland”), що розповсюджувався у 39 країнах світу, а також альманах французькою мовою „A travers L'URSS”. Ці видання друкували офіційні документи туристичних організацій,

звіти про мандрівки, описи туристичних маршрутів та екскурсійних об'єктів, листи туристів, інформаційні повідомлення, а також рецензії на путівники того часу. Більшість матеріалів було присвячено проблемним питанням розвитку туристично-екскурсійної справи.

Варто зазначити, що у 1920-х роках були створені соціально-економічні умови для розвитку туризму, відбулося зародження й організаційне оформлення екскурсійного та туристичного руху. В умовах відродження господарства, розвитку культурної революції постають перші установи пролетарського туризму, що мають активізувати масовий відпочинок людей, задовольняти їхні потреби у вивченні культурного надбання. Водночас розвивається міжнародний туризм, завданнями якого було організувати та керувати процесом ознайомлення з новоствореною державою представників прогресивних міжнародних рухів. 1920 року створюють Об'єднане лекційно-екскурсійне бюро, відкривають перших шість екскурсійних станцій: 1921 року у Петрограді (нині Санкт-Петербург) розпочинає свою роботу Науково-дослідний екскурсійний інститут, відновлює діяльність Російське товариство туристів. 1923 року Об'єднане лекційно-екскурсійне бюро ліквідовують і створюють акціонерне товариство „Советский турист”. 1929 року Російське товариство туристів перетворюють на Товариство пролетарського туризму, і цього ж 1929 року свою діяльність розпочинає Всесоюзне акціонерне товариство з іноземного туризму „Интурист”, яке активно сприяло розповсюдженню туризму як особливої форми культурної революції.

1930 року в результаті об'єднання Товариства пролетарського туризму з акціонерним товариством „Советский турист” було утворене Всесоюзне добровільне товариство пролетарського туризму та екскурсій. Основним завданням товариства був розвиток туристичного руху серед робітників і селян, а також здійснення політичного керівництва цим рухом. У результаті діяльності товариства туристичний рух охопив широкі верстви населення країни. Разом з тим виявилася невідповідність між зростанням туристично-екскурсійного руху та його тогочасною матеріально-технічною базою.

Товариство мало власний офіційний друкований орган, що вперше вийшов друком 1 серпня 1929 року під назвою „Бюллетень Центрального совета и Московского областного отделения Общества пролетарского туризма”, а в липні 1930 року був перейменований у „Бюллетень туриста”. Протягом 1929-1930 років вийшло дев’ять номерів цього видання. Переважну більшість інформаційних матеріалів становили інструктивно-директивні документи. 1931 року видання вийшло оновленим із назвою „Турист-активист” (рис. 1). Журнал друкували до 1933 року, його наклади коливалися від 4250 до 10 тис. примірників. Окрім цього, товариство друкувало популярний туристичний масовий журнал „На суше и на море” (рис. 2). Перший номер цього видання з’явився у січні 1929 року як додаток до журналу „Смена” і мав довгу підназву „Ежемесячный журнал путешествий, приключений, краеведения, открытий и изобретений, туризма, достигений науки и техники, научной фантастики”. Така назва значно змінювала зміст видання і скеровувала його більше у пригодницькому, ніж туристичному напрямку.

Велику популярність мали туристичні та альпіністські газети, зокрема „Турист Закавказья”, „Советский туризм и альпинизм” і „Школа мужества”. Газету „Школа мужества” друкували до 1940 року, потім на її сторінках висвітлювали не тільки питання альпінізму, а й туристичні напрямки. Відповідно змінилася назва газети – вона стала йменуватися „Советский туризм и альпинизм” (вийшло лише 50 номерів цієї газети; останній 50-й номер був датований 22 червня 1941 року). Усі ці видання друкували матеріали про хід підготовки до сходжень, висвітлювали туристичний досвід, надавали поради, нагадували про заходи безпеки, розповідали про організаційну та методичну роботу,

Рис. 1. Журнал „Турист-активист” № 2/3 1933 року

публікували критичні огляди. Важливою рисою видань цього профілю була оперативність: їх друкували так, щоб інформація, розміщена у них була актуальною для читачів, тобто поки ще тривали сходження.

На той час у туризмі виокремилися два основних напрямки: туристично-екскурсійний туризм (мандрівки за плановими маршрутами) та самодіяльний туризм.

1936 року в управління туризмом упроваджують нові організаційні форми. У квітні 1936 року Президія Центрального виконавчого комітету СРСР проаналізувала стан туризму в країні і дійшла висновку, що подальший його розвиток мають координувати дві організації – Всесоюзна рада профспілок та Всесоюзний комітет у справах фізичної культури і спорту. Всесоюзне добровільне товариство пролетарського туризму було ліквідоване, а його майно передане профспілкам, які мали здійснювати керівництво туристичними екскурсіями всесоюзного значення, а також визначати діяльність у сфері туризму та екскурсій; разом з тим пропагувати туризм, консультувати населення щодо туристичних мандрівок, здійснювати культурно-масове та господарське обслуговування туристів, розробляти маршрути, будувати туристичні споруди (будинки туриста, гірські табори), займатися виготовленням туристичного спорядження. Керівництво туризмом та екскурсійною справою покладали на створене Туристично-екскурсійне управління. Всесоюзному комітету у справах фізичної культури і спорту передали керівництво самодіяльним туризмом, спортивним туризмом та альпінізмом. Таким чином, у розвитку туризму розпочався новий етап, на якому самодіяльний туризм визначали як невід'ємну частину фізкультурного руху, а спортивний туризм ставав масовим явищем. Головним друківаним виданням туристичної сфери залишався масовий журнал „На суше и на море” (рис. 2).

1937-1938 роки не сприяли розвиткові туризму. Була проведена комплексна реорганізація структури туризму, в основу якої було покладено жорстке державно-партійне управління: було чітко визначено планування і фінансування туризму та рекреаційної

діяльності, здійснено ретельний відбір кадрів. У листопаді 1938 року Всесоюзний комітет у справах фізичної культури і спорту прийняв рішення про створення при комітетах фізичної культури і спорту та добровільних спортивних товариств секцій з туризму. Створення таких секцій дозволило об'єднати десятки тисяч активістів, які розгорнули широку пропаганду й організаційну роботу із самодіяльного туризму. Розпочала свою роботу Всесоюзна секція туризму. Для впорядкування системи удосконалення спортивного туризму, покращення підготовки до походів, підвищення безпеки туристичних мандрівок була проведена класифікація самодіяльних туристичних маршрутів за категоріями складності.

Рис. 2 Туристичний журнал „На суше и на море” за 1936 рік

У 1939 року на сторінках п'ятого номеру журналу „На суше и на море” були опубліковані програмні нормативи та вимоги для туристів, які передбачали вміння читати карти, орієнтуватися за картою і на місцевості, вміння обирати місця для привалу, знання основ гігієни туриста, режиму праці та відпочинку на шляху до місця призначення. Окрім того, туристи мали володіти елементарними знаннями з геології, ботаніки, зоології та метеорології.

Розвитку туристичного руху сприяло також видання літературних книг, брошур, карт і плакатів 1929 року видавництвом „Физкультура

и спорт” почало друкувати книги з туризму й альпінізму. Того року вийшли друком книги з альпінізму авторів М.Криленко „Неизвестные выси” (из записок 2-ой Памирской экспедиции) та І. Юхіна „Физическая подготовка альпиниста”. 1930 року з альпінізму та туризму було надруковано 18 назв накладом 148 тис. примірників; 1931 року – 64 назви накладом 552 950 тис. примірників; 1932 року – 21 назва, 171 тис. примірників; 1933 року – 10 назв, 71 тис. примірників; 1934 року – сім назв, 36 тис. примірників; 1935 року – сім назв, 31 100 тис. примірників. І 1936 року кількість назв і накладів виданої літератури значно скоротили. Так, 1936 року було видано лише п’ять назв літератури з альпінізму і туризму, 1937 року – п’ять назв, 1938 року – сім назв, 1939 і 1940 року – по чотири назви (відомостей про накладів не виявлено) [2].

Серед літератури для туристів та альпіністів були такі книги, як „Практика туризма и путешествий” (автор М. Погребельский, 1930, наклад 10 тис. прим.), „Роль туризма в рациональном отдыхе” (1930, наклад 10 тис. прим.), „Питание туриста в пути” (автор О. Гордон, 1930, наклад 15 тис. прим.), „Очередные задачи туристического движения” (Гурвич Л.М.; 1931, наклад 10 тис. прим.); „Турист-метеоролог” (Колокольникова О. М., 1931, наклад 7 тис. прим.), „Боевые задачи пролетарского туризма” (1932, наклад 5 тис. прим.), „Турист – исследователь советских лесов” (Лебедев М. К., 1932, наклад 5 тис. прим.), „Техника водного туризма” (Френкель Г. Л., Левит Л. М., 1932, наклад 10 тис. прим.), „Турист – военный топограф” (Караев Г., 1933, наклад 10 тис. прим.), „Турист – снайпер” (1933, наклад 10 тис. прим.), „Санитарные указания к проведению маршевого перехода” (Герценштейн С. Я., 1934, наклад 3 тис. прим.), „Высокогорные учебные походы и экспедиции” (Абалаков В. М., Гетье О. Ф., Гуштин Д. І., 1937), „Турист на велосипеде” (1937), „Альпинистские учебные лагеря” (1938), „Санитарный минимум для туриста” (Котов Г.І., 1938), „Водный туризм” (1939); навчальний посібник для початківців „Техника альпинизма” (Гутман Л., Ходасевич С., Антонович І., 1939); „Физическая подготовка альпиниста” (Юхін В., 1939); підручник „Альпинизм” (за ред. І. А. Черепанова, 1940).

З 1929 до 1940 року вийшли друком збірники для туристів та альпіністів, зокрема „На пути к вершинам” (1930, наклад 5 тис. прим.), „Снежной тропой. Походы лыжников по Кавказу, Уралу и Кольскому полуострову” (1936), офіційні довідники „Путешествия по СССР” (1930, наклад 10 тис. прим.), „Краткий справочник путешествий по СССР на лето 1931 г.” (1931, наклад 10 тис. прим.), „Справочник путешествий” (1932, наклад 10 тис. прим.), „Справочник по зимней работе ячейки ОПТЭ” (1933, наклад 3 тис. прим.), „Справочник по экскурсионной работе” (1933, наклад 3 тис. прим.); путівники „По горнозаводскому Уралу” (1931, наклад 8 тис. прим.), „Тянь-Шань, Казахстан, Киргизия” (Мисовський І. Є., 1931, наклад 4 тис. прим.), „Москва” (1932, наклад 5 тис. прим.), „Крым” (1935, наклад 21 тис. прим.), „Поволжье” (1935, наклад 3 тис. прим.), „Москва-Уфа” (Фадєєнко І., 1935, наклад 3 тис. прим.), „Военно-Грузинская дорога” (1936), „Военно-Сухумская дорога” (1936), „Вершины Западного Кавказа” (Делоне Б. М., 1938), „Спутник туриста” (за ред. Б. Б. Котельнікова, 1940).

Книжкові видання для туристів та альпіністів були класифіковані за серіями „Библиотека пролетарского туризма”, „Путешествия по СССР”, „Туристский опыт”.

Цікавим явищем 30-х років був велосипедний туризм. Його активний розвиток значною мірою був зумовлений тим, що промисловість налагодила масовий випуск велосипедів. Це сприяло поширенню велосипедного туризму серед населення. Для популяризації спеціальних знань з велосипедного туризму почали друкувати книги та брошури, зокрема „Туризм на велосипеде” (Воскресенський В. П., 1930), „Снаряжение велотуриста” (Конев Б., 1931), „На велосипеде по Крыму и Кавказу” (Куров А., Сосєнко В., 1931), „Турист на велосипеде” (1937).

Висновки.

У 20-40-х роках ХХ століття туризм як особлива сфера людської життєдіяльності активно увійшов у повсякденне життя сотень людей і став масовим соціально-культурним явищем. Важливу роль у його становленні відіграли періодичні (спеціалізовані газети та журнали), та книжкові (книги, брошури

і туризму та альпінізму, плакати, карти, довідники й путівники) видання. Періодичні видання надавали практичні поради у виборі туристичних маршрутів, планів мандрівок, консультацій щодо використання туристичного спорядження, активно співпрацювали з туристичними організаціями. Як книжкові так і періодичні видання публікували офіційні документи туристичних організацій, звіти про подорожі, описи туристичних маршрутів та екскурсійних об'єктів, рецензії на путівники того часу. Ці джерела містять фактичний матеріал з розвитку туристської справи, у зв'язку з чим становлять велику історичну цінність для дослідників туризму.

Література:

1. Федорченко В. К. Історія туризму в Україні : [навч. посіб.] / В.К.Федорченко, Т. А. Дьорова. – К. : Вища шк., 2002. – 195 с.
2. Издательство „Физкультура и спорт” 1923-1972 : библиогр. указ. – М.: Физкультура и спорт, 1983. – 384 с.

NIKTÓRE ASPEKTY ORGANIZACJI TURYSTYKI ROWEROWEJ W POLSCE (NA PRZYKŁADZIE WSPÓŁPRACY KLUBU TURYSTYKI ROWEROWEJ „EKORAMA” Z LEGNICY I URZĘDU MIASTA LEGNICY)

Walentyna Pirecka, Janina Lisowska, Robert Pirecki

Państwowy uniwersytet kultury fizycznej we lwowie

Klub turystyki rowerowej „Ekorama” z Legnicy

Wstęp. Analiza ostatnich badań i publikacji. wystarczy się rozejrzeć, aby bez obaw postawić tezę, że polacy coraz częściej korzystają z roweru, jako środka miejskiej komunikacji. jeżdżą nim już nie tylko na weekendowe wycieczki poza miasto, ale też do pracy, szkoły, po zakupy, aby załatwić sprawę w urzędzie... rower powoli przestaje być